

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Систематизовано та узагальнено наукові погляди на зміст та економічну сутність інновацій та інвестицій. Зазначено, що обов'язковими умовами забезпечення стабільного економічного зростання в Україні є активізація інвестиційних процесів та впровадження сучасних технологій. Встановлено, що розуміння суті інновацій та механізму інноваційної діяльності у сучасних умовах дає змогу підприємствам більш ефективно здійснювати свою діяльність та підвищувати конкурентоспроможність на ринку.

Аннотация. Систематизированы и обобщены научные взгляды на содержание и экономическую суть инноваций и инвестиций. Указано, что обязательными условиями обеспечения стабильного экономического роста в Украине является активизация инвестиционных процессов и внедрение современных технологий. Установлено, что понимание сути инноваций и механизма инновационной деятельности в современных условиях дает возможность предприятиям более эффективно осуществлять свою деятельность и повышать конкурентоспособность на рынке.

Annotation. The article classifies and summarizes scientific views on the content and nature of economic innovation and investment. An obligatory condition for ensuring stable economic growth in Ukraine is found to be the intensification of investment processes and introduction of modern technologies. Understanding of the essence of innovation and mechanism of innovative activity in modern conditions is proved to give enterprises the opportunity to more effectively carry out their activities and improve the competitiveness in the market.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інвестиційні процеси, інноваційно-інвестиційний розвиток, господарювання.

Успішне здійснення структурно-інноваційної трансформації національної економіки, насамперед, передбачає необхідність створення сприятливих інституціональних умов для активізації заходів щодо використання результатів досліджень вітчизняних науковців, інтенсифікації інноваційно-інвестиційної діяльності промисловців, формування досконалого механізму управління стратегічними змінами у цілому. Реалізація такого роду заходів є обов'язковою умовою для модернізації та оновлення виробничо-технологічної бази вітчизняних підприємств, підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг, які виробляються, підвищення доходів державного бюджету, зростання добробуту та підвищення якості життя населення.

В умовах глобалізації і стрімкого формування нового суспільства ключовою стратегією державної політики стає перехід до інноваційного шляху розвитку країни на основі обраних пріоритетів. Інновації є єдиним ефективним засобом забезпечення конкурентоспроможності будь-якого підприємства в умовах ринку незалежно від форми його власності та галузевої належності.

Вивчення та узагальнення закономірностей інноваційного розвитку, визначення шляхів підвищення ефективності використання науково-інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання в ринкових умовах є одним із провідних напрямів економічних досліджень. Теоретико-методологічним та концептуальним підґрунтям для вирішення проблем активізації інноваційно-інвестиційних процесів упровадження нововведень, комерціалізації результатів наукових досліджень стали роботи О. Амоші, І. Бланка, І. Булеєва, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Глазєва, А. Гриньова, С. Ємельянова, І. Лукінова, М. Кизима, В. Мау, О. Пригожина, В. Пономаренка, Б. Санто, Л. Саломатиної, Д. Стиченка, О. Чернеги, М. Чумаченка, М. Чухрай, Й. Шумпетера, О. Ястремської та ін. Проблеми розбудови організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку підприємств розглядалися у роботах А. Власової, Л. Водачека, В. Гриньової, А. Демет'єва, С. Ільєнкової, В. Іноземцева, Г. Клейнера, Н. Краснокутської, А. Круглікова, М. Круглова, Л. Федулової, Ю. Морозова, Р. Нельсона, Р. Нурєєва, А. Пилипенко, О. Попова, О. Посилкіної, Ю. Рубіна, Б. Твісса, С. Уінтера, Р. Фатхутдінова, О. Шнипка та ін. Проте наукові розробки, присвячені обґрунтуванню методичних засад і вибору інструментарію мотиваційного забезпечення активізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств у контексті переходу до нового технологічного укладу, є недостатньо вивченими та потребують подальшого доопрацювання.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління інноваційними процесами на засадах узагальнення закономірностей взаємодії факторів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Рушійною силою соціально-економічного розвитку є безупинне розширення духовних і матеріальних потреб та вимог людини. Результати суспільного розвитку зрештою відображаються у зростанні добробуту, ступеня особистої свободи, міри самореалізації особистих прагнень кожного члена суспільства.

У ринкових умовах головним джерелом задоволення постійно зростаючого кола людських запитів і вимог є виробнича діяльність суб'єктів господарювання.

У сучасній теорії інноваційного розвитку інноваційні стратегії не розглядаються в більшому масштабі, ніж на рівні функціональних стратегій. А це, у свою чергу, не дозволяє розглядати інноваційний потенціал транспортного підприємства як головний конкурентний ресурс і найважливіший фактор розвитку окремих підприємств транспорту та промисловості, а також економіки в цілому в існуючих умовах господарювання.

Провідна роль інновацій у процесі соціально-економічного розвитку підприємства, величезне різноманіття джерел, напрямів і факторів інноваційної діяльності обумовили виникнення численних поглядів та думок щодо економічної сутності інновацій, а також закономірностей протікання інноваційних процесів. З цієї точки зору можна виділити чотири основні концептуальні підходи до вирішення цього наукового питання: науково-технічний; ринковий; підприємницький; інтелектуальний.

Прихильники науково-технічної концепції інноваційного розвитку схильні вважати інноваційну діяльність одним із важливих етапів більш складного циклу "наука – техніка – виробництво" (рисунок). Так, Ільєнкова С. Д. пропонує розглядати інновацію як певний вид трансформації потенційного науково-технічного прогресу (НТП) у реальний, який втілюється в нових продуктах і технологіях.

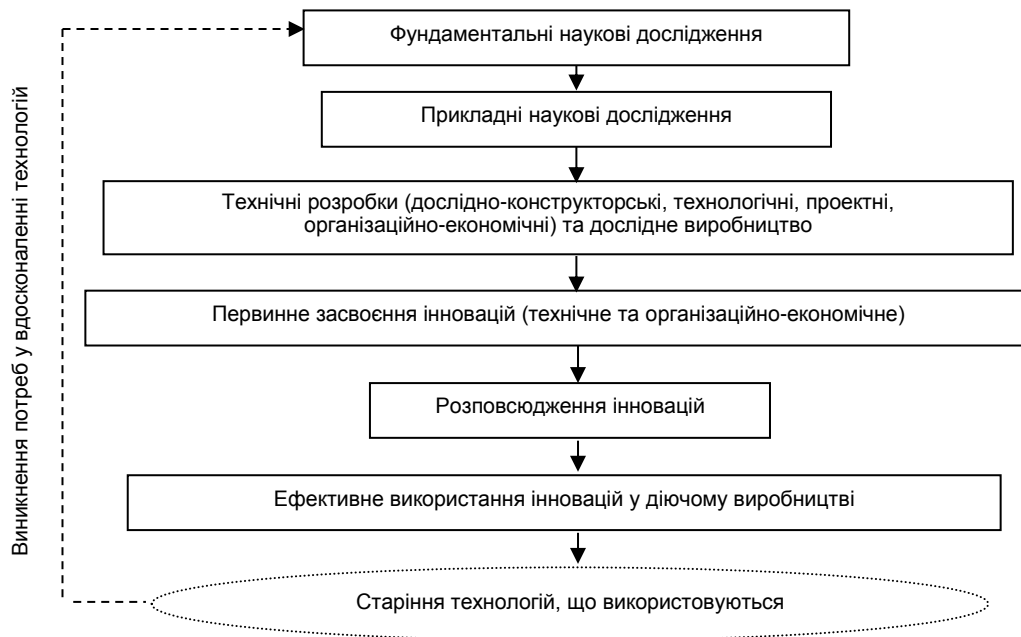

Рис. Послідовність здійснення процесу "наука – техніка – виробництво"

Н. Чухрай [1, с. 38] також визначає інновацію як процес, у якому винахід або наукова ідея здобуває економічний зміст. З точки зору Гордієнко Л. Ю. [2], інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання наукових ідей і винаходів приводить до створення кращих за властивостями виробів, технологій та ін. Тому, наприклад, Рибаків І. Н. [3] пропонує вважати інноваційний процес перетворенням наукового знання в інновацію, тобто послідовним ланцюгом подій, у ході яких інновація визріває від ідей до конкретного продукту, технології або послуги та поширюється при практичному використанні. Проте, на думку автора, дослідження проблем науково-технічного походження інновацій характеризує, насамперед, джерела (передумови та можливості) виникнення інновацій, а також не дає змоги повною мірою пояснити питання відбору, прийняття рішень щодо ухвалення впровадження, поширення і тиражування нововведень та ін.

Характерна особливість процесу інноваційного розвитку підприємства полягає у наявності чітко виражених циклічних закономірностей здійснення процесів виникнення, відбору, прийняття, впровадження та поширення інновацій. Основними факторами, що обумовлюють циклічність розвитку зазначеного процесу, є науково-технічний прогрес, який втілюється у створенні та вдосконаленні виробничо-технологічної основи підприємства, та ринкові можливості підвищення конкурентоспроможності виробника, використання яких надає доступ до конкурентних переваг над іншими учасниками ринку.

Планування інноваційної діяльності пов'язане з реалізацією певного комплексу функцій: основних (відбивають сутність планування), специфічних (розкривають зміст планового процесу) та забезпечуючих (сприяють виконанню основних і специфічних). На основі основних функцій планування, які реалізуються стосовно всіх елементів об'єкта планування (процесу інноваційного розвитку), формуються функціональні підсистеми, у межах яких реалізуються основні функції планування – визначення цілей і пріоритетів, розробка планів, обґрунтування заходів, проектів та ін. До підсистем, які забезпечують реалізацію основних та специфічних функцій планування інноваційного розвитку підприємства належить такі: нормативно-методичного, інформаційного, матеріально-технічного, організаційного, кадрового забезпечення та узгодженості в системі планування інновацій.

Система планування інноваційної діяльності підприємства – це сукупність дій щодо надання впливу управлінських органів (суб'єкта управління) на інноваційний процес (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (основних, специфічних і забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійної, свідомо підтримуваної пропорційності його розвитку. Прогнозування напрямів науково-технічного розвитку і раціональний вибір стратегії інноваційного розвитку є найбільш складними та значущими елементами процесу інноваційного планування, від яких вирішальною мірою залежить ефективність усіх без винятку інноваційних перетворень на підприємстві. Важливим фактором забезпечення інноваційного розвитку підприємства стає нарощування можливостей щодо розширення сфер генерації, відбору і впровадження інновацій, ознакою чого є інноваційний потенціал підприємства.

Науково-інноваційний потенціал підприємства одночасно є і результатом реалізації і передумовою вибору певних інноваційних стратегій, а також чинником, що визначає ступінь сприйнятливості підприємства до інновацій. На практиці динаміка інноваційного процесу звичайно обумовлюється, насамперед, наявністю (або відсутністю) інвестиційних коштів, які необхідні для впровадження нововведень. Низька спроможність системи планування на підприємствах щодо прогнозування навіть термінів акумуляції вільних коштів в умовах надвисокої невизначеності господарської ситуації, обумовлює найчастіше випадковий ("пропасний") характер прийняття інноваційних рішень, що зокрема має прояв у інвестуванні в непрофільні активи або розгортанні проектів, джерела тривалого фінансування яких є невизначеними.

У прийнятті інноваційних рішень на підприємствах переважним є використання суто проектного підходу, за який кожне значне інноваційне рішення розглядається як окремий (часто досить автономний) комплекс заходів щодо створення нового продукту. Ефективність такого підходу за рахунок концентрації управлінських зусиль на вирішенні конкретних інноваційних проблем у окремо взятому випадку звичайно є досить високою, проте узгодження проектних рішень між собою, а також з традиційними господарськими процесами часто ускладнюються. Крім того, організаційні форми міжпроектної взаємодії у більшості випадків є досить недосконалими. У прийнятті інноваційних рішень на підприємствах майже не береться до уваги навіть можливість взаємного впливу інноваційних заходів один на одного, а також на інші аспекти функціонування підприємства. Таким чином, синергетичний ефект інноваційної діяльності (позитивний або негативний) у більшості випадків не враховується при плануванні інноваційного процесу ані в частині об'єму, ані навіть характеру, джерел, причин виникнення цього ефекту. Створення організаційних форм та навіть організаційної структури інноваційної діяльності часто є надмірно консервативними (що власне вже є протиріччям), у процедурах стратегічного планування інноваційних процесів майже не здійснюється оцінка всієї сукупності найважливіших передумов прийняття інноваційних рішень, визначення політики в сфері впровадження нововведень на підприємствах найчастіше носить інтуїтивний чи односторонній характер. Унаслідок відсутності системності у прийнятті стратегічних інноваційних рішень досить часто підприємства стикаються у цій сфері або з неспроможністю відповідних організаційно-економічних систем впоратися з інноваційними проблемами, або з численними випадками опору змінам. Тому формування організаційної структури управління інноваційними процесами є однією з найважливіших завдань менеджменту підприємств.

Вибір організаційних форм управління інноваційними процесами має бути прямо обумовленим природою, змістом і характером нововведень, які повинні реалізовуватися згідно з обраною стратегією розвитку підприємства. Визначальним фактором встановлення типу організаційної структури управління інноваційною діяльністю є встановлення пріоритетів інноваційного розвитку підприємства, що обумовлено потребами підприємства у певних видах інновацій, ознаками масштабів наслідків впровадження інновацій [4].

На думку Л. Масловської [5, с. 76], сталість економічного розвитку має забезпечуватися через реалізацію конструктивних дій, спрямованих на технологічну трансформацію виробничих сил та, як неодмінний наслідок, на втілення відповідних нових світоглядних цінностей. Л. Масловська наполягає також на визначальному характері впливу змін умов виробництва та відтворення життєвих благ ("технологічного способу виробництва") на перетворення будь-яких суспільних явищ.

Л. Водачек і О. Водачкова [6] зазначають, що плануванню інновацій на підприємстві властиві специфічні концептуальні засади, що встановлюють загальні правила розробки й ефективного функціонування цієї підсистеми, а саме через дотримання таких принципів функціонування підсистеми ПІ: наукової обґрунтованості; домінування стратегічних аспектів; комплексності планування інновацій; бюджетної збалансованості; гнучкості й еластичності планування інновацій; безперервності планування інновацій. У зазначеній системі принципів доцільно підкреслити провідне значення вимог щодо використання специфічних форм стратегічного планування інноваційних процесів на підприємстві та щодо підпорядкування всіх інших видів оперативного планування до положень інноваційної стратегії.

Суспільна концепція інновацій визначається орієнтацією на оцінку інтегральних результатів впровадження нововведень (з точки зору суспільства, держави, підприємця або інших зацікавлених у діяльності підприємства соціальних груп). Так, Соболев Ю. В., Дикань В. Л. та інші [2, с. 311–312] зазначають, що поняття інновації може бути застосовано щодо будь-яких нововведень у виробничій, комерційній, фінансовій, науково-дослідній, маркетинговій, управлінській та інших сферах, до будь-яких змін і вдосконалень, які забезпечують суспільний прогрес, економію витрат або додатковий дохід. За змістом інновація вважається прямо протилежною консерватизму, який прагне до збереження поточного стану.

Класифікація видів планування інноваційної діяльності підприємства наведена у таблиці.

Таблиця

Класифікація видів планування інноваційної діяльності підприємства

Класифікаційна ознака	Види інноваційного планування	Зміст інноваційного планування
1	2	3
Цільова орієнтація	Стратегічне	Елемент стратегічного управління, зміст якого укладається у визначення місії організації на кожній стадії її життєвого циклу, формування системи цілей діяльності і стратегії поведінки на ринках інновацій; орієнтовано на період п'яти й більше років
	Оперативне	Виконує завдання пошуку й узгодження найбільш ефективних шляхів і способів реалізації прийнятої стратегії інноваційного розвитку підприємства; передбачає формування продуктово-тематичного портфеля підприємства, розробку календарних планів, складання бізнес-планів за окремими проектами, виконання розрахунків необхідних ресурсів, засобів і джерел їхнього покриття та ін.

Предмет планування (сфера і обсяг планової роботи)	НДДКР	Створює прогноз результатів науково-технічного розвитку; визначає можливості і напрями впровадження результатів прикладних досліджень науково-технічної документації для створення нових або вдосконалення існуючих виробів, споруд, процесів і систем управління; дослідно-експериментальна перевірка результатів наукових досліджень
	Виробництво	Визначає шляхи, напрями та строки впровадження технічної розробки через індивідуальне виробництво нових виробів (одичинчне виробництво), засвоєння серійного випуску нових виробів, здачі в експлуатацію нових споруд, процесів, систем управління
	Збут	Виконує завдання визначення бажаного корисного ефекту від упровадження інновацій, споживачів, бажаних і прийнятних обсягів доходу, визначає основні положення цінової політики
	Ресурсне забезпечення	Визначає джерела, напрями та строки фінансування інноваційного розвитку підприємства; встановлює і погоджує обсяги використання ресурсів для реалізації заходів створення нової техніки, нової продукції або інших інноваційних заходів
Рівень планування	Підприємства у цілому	Комплексне або зведене (відповідно до організаційної структури системи планування) встановлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності
Рівень планування	На рівні підрозділу	Установлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності у межах функціонування окремих структурних одиниць підприємства (підрозділів служб, відділів, і лабораторій, виробництв, цехів і ділянок)
	На рівні проекту	Установлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності у межах проектів створення нових продуктів, упровадження нових процесів та ін.
	На рівні виконавця	Індивідуальне планування діяльності окремих працівників підприємства, зайнятих виконанням робіт щодо реалізації певних інноваційних заходів

Закінчення таблиці

1	2	3
Зміст планування	Продуктово-тематичне	Укладається у формуванні перспективних напрямів і тематики НДДКР, підготовці програм і заходів щодо відновлення продукції, вдосконалення технології й організації виробництва
	Техніко-економічне	Містить розрахунки обсягів матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, необхідних для виконання номенклатурно-тематичних завдань, а також оцінку економічних результатів і ефективності інноваційної; включає фінансове планування, складання бізнес-планів, бюджетне планування і тощо
	Об'ємно-календарне	Укладається в плануванні обсягів робіт, завантаження підрозділів і виконавців; побудові календарних графіків проведення робіт з окремих проектів, усієї сукупності планованих робіт, розподілі робіт з окремих календарних періодів
Період планування	Довгостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення стратегічних цілей за період більше, ніж п'ять років
	Середньостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення тактичних цілей за період один – п'ять років
	Короткостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення поточних цілей за період до одного року
Методи планування	Програмно-цільовий	Складається у формуванні цільової програми, тобто комплексу взаємопов'язаних за строками і ресурсам заходів, спрямованих на здійснення прийнятих цілей
	Управління за цілями	Орієнтований на визначення оптимальних шляхів розвитку підприємства за умови найбільш ймовірного майбутнього з урахуванням досвіду минулого і поточного стану
	Мережне планування	Поетапне погодження ресурсів та строків реалізації інноваційних заходів з урахуванням послідовності впровадження заходу і виникнення потреб у ресурсах

С. Мясоєдов і Д. Ангелідіс вважають, що інноваційна стратегія – це комплекс дій, які розпочинаються організацією для досягнення довгострокової конкурентної переваги. Відповідно до запропонованої цими науковцями класифікації виділяють такі стратегії: технологічне і ринкове лідерство, стратегія "проходження за лідером", стратегія імітації, стратегія залежності, стратегія "ніші". При цьому вважається, що підприємство може одночасно застосовувати різні стратегії інноваційного розвитку в різних сегментах ринку. Ці автори зазначають, що дані інноваційні стратегії тією чи іншою мірою пов'язані з інноваційним ризиком.

Виробниче планування інновацій зазвичай пов'язане з завершальними стадіями інноваційних процесів, що включають виготовлення зразкових екземплярів виробів, проведення масштабних випробувань створюваних зразків техніки і технології, відпрацювання технічної документації для виробництва інноваційного продукту, спрямованого на задоволення наявного попиту. Виконання цього комплексу робіт здійснюється дослідно-експериментальними виробництвами у вигляді самостійних інноваційних підприємств або цехів, ділянок підприємств. Склад дослідно-виробничих робіт передбачається у кожному окремому інноваційному проекті. Виробниче планування інновацій має за завданням розподіл виробничих робіт із календарних відрізків планованого періоду та їх закріплення за визначеними робітниками місцями.

Наук. керівн. Калініна Я. В.

Література: 1. Chukhrai N. Forming an ecosystem of innovation / N. Chukhrai // Економіка розвитку. – 2012. – № 1(61). – С. 12–18. 2. Стратегия предприятия и стратегический менеджмент : [учебн. пособ.] / Ю. В. Соболев, В. Л. Дикань, А. Г. Дейнека и др. – Х. : ООО "Олант", 2002. – 416 с. 3. Кизим М. О. Високотехнологічний сектор економіки України і країн світу / О. М. Кизим, І. Ю. Матюшенко, В. І. Череднік // Проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 3–18. 4. Гавриш О. М. Стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Гавриш. – Режим доступу : <http://www.dissertation.com.ua/node/661137>. 5. Масловська Л. Теоретико-методологічний підхід до оцінки пропорційності й збалансованості регіонального розвитку України / Л. Масловська // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 90–95. 6. Водачек Л. Стратегия управления инновации на предприятии / Л. Водачек, О. Водачкова. – М. : Экономика, 1989. 7. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семіноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с. 8. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знання / В. Геєць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4–14. 9. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 308 с. 10. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с. 11. Пономаренко Є. Теоретичний підхід до вибору моделей інноваційного розвитку країн світу / Є. В. Пономаренко, О. В. Анненкова // Економіка розвитку. – 2012. – № 1(61). – С. 35–41. 12. Ресурси инноваций: организационный, финансовый, административный / под ред. проф. И. П. Николаевой. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 318 с. 13. Чухрай Н. І. Інновації та логістика товарів : монографія / Н. Чухрай, Р. Патора. – Львів : Вид. НУ "Львівська політехніка", 2001. – 264 с.